

MUHAMMED

düzenlenen dinî toplantılarında okunması yaygın âdet haline gelmiştir. XIX. yüzyılın sonuna kadar belirli bestelerle okunan Süleyman Çelebi mevlidinin bestesi daha sonra unutulmuştur. Günümüzde bahiller muayyen bir makam sırası takip edilecek irticâlen okunmaktadır. **4. Mî'râciyye.** Resûl-i Ekrem'in mîracını anlatan manzumeler arasında Kutbünnâî Osman De-de'nin mesnevi şeklinde kaleme alarak bestelediği eserinin ayrı bir yeri vardır. Türk müsikisinin günümüzdeki en muhteşem örneği kabul edilen bu mî'râciyye genellikle mîrac kandilinde veya ertesi günü cami ve tekkelerde okunur. **5. Tevşîh.** Mevlid ve mî'râciyye bahilleri arasında okunmak üzere bestelenmiş, Hz. Muhammed'i öven veya onun herhangi bir özelliğini konu alan manzum eserlerdir. İlâhilere göre daha sanatlı olan ve genellikle büyük usullerle ölçülen tevşîhlerin çoğu Türkçe ise de bazı Arapça ve Farsça örneklerde rastlanmaktadır. **6. İlâhi.** Dinî-tasavvûf muhtevalı, Allah ve Peygamber sevgisini dile getiren manzumerlerin Türk müsikisi makam ve usulleriyle bestelenmiş şeklidir. Tekke ve cami ilâhilere diye ikiye ayrılan bu eserler tekdede zikirler esnasında, camide çeşitli ibadetler arasında veya değişik dinî toplantılar da icra edilmektedir. Eskiden hicrî ayların her biri için bestelenmiş ilâhiler vardır. Mevlid ayları denilen rebîülevvel ve rebîülâhirde okunan tevşîh ve na'tlar yanında güftelerinde Hz. Peygamber'in çeşitli özellikleri anlatılan ilâhilerin okunması da yaygın bir âdetti. Ayrıca tekkelerde zikir esnasında okunan, Türk müsikisi makamlarıyla bestelenmiş, sözleri Arapça olan şügllerin, ramazanlarda minarelerde okunan temcîdlerin birçoğu da Hz. Peygamber'i konu edinmiştir. Zâkirî Hasan Efendi'nin, "Şefî'u'l-halkî fî'l-mâhser / Muhammed sâhibü'l-minber" beytiyle başlayan pençgâh bestesi çok tanınmış örneklerendir. **7. Kaside.** Allah ve Hz. Muhammed hakkındaki övgülerden, din büyüklerinden, onlara gösterilmesi gereken saygıdan ve tasavvûf meselelerden bahseden şiirlerin bir kişi tarafından bir makam veya makamlar çerçevesinde irticâlen okunan şeklidir. Cami ve tekkelerde icra edilen kasidelerin en sevilenleri Hz. Peygamber'le alâkâlı güftelere sahip örneklerdir. Bunlardan başka daha çok Hz. Muhammed'in anne ve babasının özelliklerini konu alan regâbiyyelerle Süleyman Çelebi'nin Mevlid'inden sonra halk arasında büyük rağbet gören ve özellikle ca-

milerde "Muhammediyehan" denilen hâfızlar tarafından okunan Yazıcıoğlu Mehmed Efendi'nin Muhammediyye'sinden de söz etmek gerekir.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Kurân", 19, 31, "Tevhîd", 32; Müslim, "Müsâfirin", 232-234; Ebû Dâvûd, "Edeb", 78; Beyhâki, es-Sünenü's-suğrâ (nşr. M. Ziyâürrahman el-A'zamî), Medine 1410/1989, I, 560; a.mlf., Şu'abü'l-îmân (nşr. M. Saïd b. Besyûnî Zagîlü), Beyrut 1410/1990, II, 389; Sadettin Nûzhet Ergun, *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1942-43, I, 12-13, 25, 119, 122, 125; II, 401, 404, 654-656; Subhi Ezgi, *Türk Musikisi Klâsiklerinden Temcît-Nâ't-Salat-Durak*, İstanbul 1945, s. 11-26; a.mlf., Nazârî-Ameli *Türk Musikisi*, İstanbul, ts., III, 54-59, 63-66, 76-79, 85, 102-143; Nuri Özcan, *On Sekizinci Asırda Osmanlılarda Dîni Mûsiki* (doktora tezi, 1982), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 15-18, 21-31, 38-46; a.mlf., "Bayram Salâsi", *Dâ'a*, V, 268-269; a.mlf. - Mustafa Uzun, "Cenaze Salâsi", a.e., VII, 358-359; Mustafa Uzun, "Osmanlı'nın Gür Nefesi : Türk Dînî-Tasavvufî Edebiyatında İlâhi", *Osmanlı*, Ankara 1999, IX, 591; Halil Can, "Dînî Türk Musikisi Antolojisi (Lûgatu)", *MM*, sy. 217 (1966), s. 14; sy. 218 (1966), s. 57; sy. 220 (1966), s. 119-121; sy. 222 (1966), s. 198; sy. 226 (1967), s. 19; a.mlf., "Dînî Musiki", a.e., sy. 291 (1974), s. 15; sy. 292 (1974), s. 23-24; sy. 293 (1974), s. 17-20; sy. 296 (1974), s. 22-23; sy. 297 (1974), s. 24-27; sy. 300 (1974), s. 25-28; sy. 308 (1975), s. 23-24; Pakalın, III, 22; İsmail Hakkı Özkan, "Kâside (Mûsiki)", *Dâ'a*, XXIV, 566.

NURI ÖZCAN

V. LİTERATÜR

A) İslâm Dünyası. Arapça. Kur'an-ı Kerîm'in ilk muhatabı ve tebliğcisi olması yanında hayatı ve faaliyetleri dolayısıyla Kur'an'da Hz. Peygamber'le ilgili birçok âyet ve sûre bulunmaktadır. Tefsirlerde Kur'an âyetleri açıklanırken Resûl-i Ekrem'in hayatına, örnek şahsiyetine, sözlerine ve fiillerine dair bilgilere yer verilir. Çeşitli vesilelerle hayatından bazı kesitlerin yer aldığı hadis kaynakları da Hz. Peygamber etrafında olmuş genîş literatürün önemli bir kısmını teşkil eder (bk. HADİS [Literatür]; TEFSİR [Literatür]). Resûlullah'ın anne vebabası hakkında müstakîl eserler kaleme alınmıştır. Süyütî'nin bu konudaki altı risâlesi (*er-Resâ'ilü'l-tîs'* içinde yayımlanmıştır [Beyrut 1405/1985, s. 11-243]), Zeynî Çelebi el-Fenârî'nin *Risâle fî ebeveyi'n-nebî'si*, Kemalpaşazâde'nin *Risâle fî hâkki ebeveyi'n-nebî'si* ve Muhammed b. Ömer el-Bâlî'nin *Sübülü's-selâm fî hûkmi âbâ'di seyyidi'l-enâm'*ı bunlar arasında sayılabilir. Onun isimlerine dair İbn Fâris *Esmâ'ü Resûlîlâh ve me'anîhâ*, İbn Dihye el-Kelbî el-

Müstevfâ fî esmâ'i'l-Muştâfâ, Takîyyûd-din Abdurrahman b. Abdülmuhsin el-Vâsitî *Esmâ'ü'n-nebî*, Muhammed b. Kâsim et-Tilimsânî *Tezkiretü'l-muhibbin fî esmâ'i seyyidi'l-mûrselin*, Süyütî el-Behcetü's-senîyye fî'l-esmâ'i'n-nebeviyye ve er-Riyâzü'l-enîka fî şerhi esmâ'i hayrî'l-ħâlikâ, Yûsuf b. İsmâîl en-Nebhânî *Aħsenü'l-vesâ'il fî nażmi esmâ'i'n-nebiyyi'l-kâmil* ve Ahmed Şerebâsî, *Ma'a esmâ'i'l-Muştâfâ* adlı eserleri kaleme almışlardır. Hz. Peygamber hakkındaki literatürün önemli bir kısmını mevlidler oluşturmaktadır. Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, İbn Dihye el-Kelbî, Muhammed b. Mes'ûd el-Kâzerûnî, Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, İbnü'l-Cezerî, Şemseddin es-Sehâvî, Süyütî, İbnü'd-Deyba', İbn Hâcer el-Heytemî, Ali el-Kârî, Ca'fer b. Hâsan el-Berzencî, M. Reşîd Rîzâ gibi birçok müellif bu konuda eser yazmıştır (Selâhaddin el-Müneccid, s. 20-36; ayrıca bk. MEVLİD).

Siyer ve megâzî kitapları bu literatür içinde ayrı bir öneme sahiptir. İbn İshak'ın *Sîretü İbn İshâk'ı* ile İbn Hişâm'ın es-Sîretü'n-nebeviyye'si ve Vâkidî'nin *Kîtâbü'l-Meġâzî'si*, İbn Hibbân, İbn Fâris, İbn Hazm, İbn Abdülber en-Nemerî, Abdurrahman b. Abdullah es-Sûheyli, Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, Kelâî, Nevevî, Abdülmü'min b. Halef ed-Dimyâtî, İbn Seyyidünnâs, Ali b. Muhammed el-Hâzin, Moğultay b. Kılıç, İzzedîn İbn Cemââ, Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, İbn Habîb el-Halebî ve Nûreddîn el-Halebî'nin siyere dair eserleri günümüze ulaşan en meşhur kitaplardır. Bîlhassa Makrîzî'nin *İmtâ'u'l-esmâ'i*, Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî'nin *el-Mevâhibü'l-ledünnîyye*'si, Şemseddin es-Şâmî'nin *Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşâd'*ı ve Kastallânî'nin eseri üzerine Zûrkânî'nin yaptığı şerh geniş muhtevalı çalışmalardır. İbn Kayyim el-Cevziyye'nin Resûl-i Ekrem'in uygulamalarından çıkarılan hükümlere yer veren Zâdû'l-me'âd fî hedîyi hayrî'l-ħâbad'ı da burada zikredilmelidir. Manzum siyer müelliflerinden Zeynûddin el-İrâkî ed-Dürerü's-senîyye fî (nazmi)'s-siyyeri'z-zekîyye'de Hz. Peygamber'in hayatını ve şemâilini 1000 beyitte, İbnü'l-Cezerî, Zâtû's-şifâ' fî sîreti'n-nebiyyi'l-Muştâfâ'sında Hulefâ-î Râşîdin ile birlikte 515 beyitte anlatmaktadır.

Siyer ve megâzî konusunda çok sayıda araştırma eseri arasında Ahmed b. Zeynî Dahlân'ın es-Sîretü'n-nebeviyye ve'l-

âşârü'l-Muhammediyye (Mekke 1285), *Hudârî'nin Nûrû'l-yâkin fî sîreti seyyidi'l-mûrselîn* (Kahire 1315/1897), *Muhammed Hüseyin Heykel'in Hayâtı Muhammed* (Kahire 1935), *Mahmûd Şît Hattâb'in er-Resûlü'l-kâ'îd* (Bağdat 1958), *Muhammed İzzet Derveze'nin Sîretü'r-Resûl: Şuver muktebese mine'l-Kur'âni'l-Kerîm* (Kahire 1965), *Mustafa es-Sibâ'i'nin es-Sîretü'n-nebeviyye* (Dîmaşk 1972), *Ebü'l-Hasan Nedvî'nin es-Sîretü'n-nebeviyye* (Cidde 1397), *Safiyürrahmân el-Mübârekfûrî'nin er-Râhîku'l-mâhîtûm: Bahş fî's-sîreti'n-nebeviyye 'alâ şâhibihâ efâdalû's-şâlatî ve's-selâm* (Mekke 1400/1980); *Muhammed Sâdîk İbrâhim Urcûn'un Muhammed Resûlullah* (I-IV, Dîmaşk 1985), *Tevfîk el-Hâkim'in Muhammed* (Tunus 1989), *Hâsim Ma'rûf el-Hasenî'nin Sîretü'l-Muştâfâ: Nażra cedîde* (Beyrut 1410/1990), *Ekrem Ziyâ el-Ömerî'nin es-Sîretü'n-nebeviyyetü's-şâhiha* (I-II, Medine 1415/1994), *Mehdî Rîzkullâh Ahmed'in es-Sîretü'n-nebeviyye fî davî'l-meşâdiri'l-asliyye* (Riyad 1412/1992), *Muhammed Hâdî el-Emînî'nin Mevsû'atû'n-nebiyyî'l-dâzam* (Beyrut 1415/1995) adlı eserleri sayılabilir. *Muhammed Ferec el-'Abkariyyetü'l-'askeriyye fî ǵazavâti'r-Resûl*'ünde (I-III, Kahire 1977), *Muhammed Ahmed Bâşümeyl Mevsû'atû'l-ǵazavâti'l-kübrâ'sında* (I-X, Kahire 1985), *Muhammed Cemâleddin Mahfûz ǵazavâti'r-Resûl*'unda (Kahire 1990) ve *Muhammed Muhsîn el-Fâkih el-Mevsû'atû'l-kübrâ fî ǵazavâti'n-nebiyyî'l-a'zam'ında* (I-V, baskı yeri yok, 1417/1996 [Müessesetü'l-fâkih]) gazve ve seriyelere dair rivayeleri bir araya getirmiştir.

Bazı ensâb ve tabakat kitaplarında da Resûl-i Ekrem'e dair bilgilere yer verilir. *İbn Sa'dîn et-Tabakât*'ının ilk iki cildi, *Belâzûrî'nin Ensâbü'l-eşrâf*'ının ilk cildi Hz. Peygamber'e ayrılmıştır. Öte yandan sahâbe tabakatına dair eserlerde kendisinden bahsedilmektedir. *İbn Abdülberen-Nemerî'nin el-İsti'âbî*, *Izzeddin İbnü'l-Esîr'in Üsdü'l-ǵâbe'si*, *İbn Hacer el-Askalânî'nin el-İşâbe'si* bunların başında gelir. Umumi tarihlerden *Ya'kûbî*, *Muhammed b. Cerîr et-Taberî*, *Ali b. Hüseyin el-Mes'ûdî*, *Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî*, *İbnü'l-Esîr*, *Ebü'l-Fidâ*, *İbn Kesîr*, *Zehbî* ve *Diyarbekrî'nin* eserlerinde de Resûl-i Ekrem'i anlatan bölümler vardır.

Delâ'ilü'n-nübûvve türü eserler için Ebû Nuaym el-İsfahânî ve Ahmed b.

Hüseyin el-Beyhaki'nin *Delâ'ilü'n-nübûvve*'leri en meşhur olanlardır. *Ali b. Rabben et-Taberî'nin ed-Dîn ve'd-devle fî isbâti nübûvveti'n-nebî Muhammed*, *İmâm-ı Rabbânî'nin İsbâtu'n-nübûvve* ve *Yûsuf b. İsmâîl en-Nebhânî'nin el-Burhânî'l-müsedded fî isbâti nübûvveti seyyidinâ Muhammed* (Limasol 1408/1987) adlı eserleri de bu gruba girer. *Muhammed Beyyûmî Mehrân şemâîl, delâîl ve hasâise dair bilgileri es-Sîretü'n-nebeviyyetü's-şerîfe: Fi'l-kažâyâ ve's-şemâ'il ve delâ'ilü'n-nübûvve ve'l-hâsâ'iş* isimli kitabında toplamıştır (I-III, Beyrut 1990). Hz. Peygamber'in mûcizeleri hakkında birçok eser kaleme alınmıştır. *Bâkîllâni'nin el-Beyânî*, *Ca'fer b. Muhammed el-Firyâbî*, *Ebu Nuaym el-İsfahânî* ve *Ahmed b. Hüseyin el-Beyhaki'nin Delâ'ilü'n-nübûvve*'leri, *İbn Dihye el-Kelbî'nin el-İbtihâc fî ehâdisi'l-mî'râcî*, *Muhyîdin İbnü'l-Arabî'nin el-İsrâ' ile'l-makâmi'l-esrâ'sı* (*Kitâbü'l-Mî'râc*), *Sûyûtî'nin el-Âyetü'l-kübrâ şerhü kîssatü'l-isrâ'*, *Necmeddin Muhammed b. Ahmed el-Gaytî'nin el-İbtihâc fî'l-kelâmi 'ale'l-isrâ' ve'l-mî'râcî*, *Üçhûrî'nin en-Nûrû'l-vehhâc fi'l-isrâ' ve'l-mî'râcî*, *Ca'fer b. Hasan el-Berzencî'nin Kîssatü'l-mî'râcî*, *Cemâleddin el-Kâsimî'nin el-İsrâ' ve'l-mî'râcî*, *Yûsuf b. İsmâîl en-Nebhânî'nin Huccetüllâhi 'ale'l-âlemîn fî mu'cizâtî seyyidi'l-mûrselîn'i* (Beyrut 1316), *Abdûlhalîm Mahmûd'un Delâ'ilü'n-nübûvve ve mu'cizâtî'r-Resûl'ü* (Kahire 1404/1984), *Ahmed Avad Ebû's-Şebâb'in Kitâbü'l-Hâberi'l-yâkin fî mu'cizâtî'n-nebiyyî'l-emîn'i* (Beyrut 1423/2003) bunlardan bazlarıdır. Hasâisü'n-nebî türü eserler arasında *İbnü'l-Mûlakkîn'in Gâyetü's-sûl fî hasâ'isi'r-Resûl'ü*, *Sûyûtî'nin el-Hasâ'isü'l-kübrâ'sı*, *Şemseddin İbn Tolun'un Mûrşidü'l-muhtârî*, *Yûsuf b. İsmâîl en-Nebhânî'nin el-Feâzî'lü'l-Muhammediyye'si* başta gelmektedir.

Hîyle ve şemâîl türü eserler içerisinde *Tirmîzî'nin Şemâ'ilü'n-nebîsi* ve *Kâdî İyâzîn es-Şîfa' bi-tâ'rîfi hukuki'l-Muştafa'sı* birçok şerhi bulunan temel kaynaklardır. Hz. Peygamber'in ahlâkına dair eserler arasında *Ebü's-Şeyh el-İsfahânî'nin Aḥlâku'n-nebî ve ǵâdâbuh* (I-IV, Riyad 1418/1998), *Abdurrahman Azzâmîn Baṭâlü'l-ebâl ev ebrazü şifâti'n-nebî Muhammed* (Kahire 1357/1938), *Ahmed Muhammed Havfî'nin Min Aḥlâku'n-nebî* (Kahire 1414/1994), *Ahmed Abdüla-*

zîz Kâsim Haddâdîn Aḥlâku'n-nebî fî'l-Kur'ân ve's-sünne (I-III, Beyrut 1996) adlı

eseri zikredilebilir. *Mevsû'atü nadrati'n-na'nâ'îm fî mekârimi aḥlâki'r-Resûli'l-kerîm* isimli ansiklopedide (I-XII, Cidde 1419-1420/1999-2000) Resûl-i Ekrem'in ahlâkına geniş yer verilmiştir.

Hâdis kaynaklarında Hz. Peygamber'in dualarıyla ilgili bölümler bulunduğu gibi müstakil eserler de kaleme alınmıştır. *Nesâî, İbnü's-Sünî ve Sûyûtî'nin 'Amelü'l-yevm ve'l-leyle'leri*, *Ahmed b. Hüseyin el-Beyhaki'nin ed-Dâ'avâtu'l-kebîr'i* ve *Nevevî'nin el-Ezâkâr'i* bunların başında gelmektedir. *Resûlullah'a salâtü selâm* getirmeye dair eserler arasında *İsmâîl b. İshak el-Cehdamî'nin Kitâbû Fażli's-şâlatî 'ale'n-nebîsi*, *Muhammed b. Saîd el-Bûsîrî'nin el-Kaşîdetü'l-muḍâriyye fî's-şâlati 'alâ ḥayri'l-berîyye'si*, *İbn Kayyim el-Cevziyye'nin Cilâ'ü'l-efhâm fî fażli's-şâlati ve's-selâm 'alâ ḥayri'l-enâm'i*, *Fîrûzâbâdî'nin eş-Şîlatü ve'l-bûşer fî's-şâlati 'alâ ḥayri'l-beşer'i*, *Muhammed b. Süleyman el-Cezûlî'nin De'lâ'ilü'l-ḥayrât'i*, *Şemseddin es-Sehâvî'nin el-Kavlu'l-bedî' fî's-şâlati 'ale'l-hâbibi's-şeffî'i*, *İbn Hacer el-Heyterî'nin ed-Dûrrü'l-mendûd fî's-şâlat ve's-selâm 'alâ şâhibi'l-makâmi'l-mâhîmûd'u* ve *Yûsuf b. İsmâîl en-Nebhânî'nin Sa'âdetü'd-dâreyn fî's-şâlati 'alâ seyyidi'l-kevneyî* zikredilebilir.

Resûl-i Ekrem'in methini konu edinen birçok manzum eser bulunmaktadır. *Kâ'b b. Züheyrî'nin Kaşîdetü'l-bürde'si*, *Bûsîrî'nin* aynı adla anılan kasidesiyle *el-Kaşîdetü'l-hemziyye'si*, *Alemüddin es-Sehâvî'nin el-Kaşâ'idü'n-nebeviyye'si*, *İbn Câbir'in el-Hulletü's-siyerâ fî medhî ḥayri'l-verâ'i*, *Kalkaşendî'nin Kaşîde fî medhî'n-nebîsi*, *Sûyûtî'nin Nazmü'l-bedî' fî medhî ḥayri şeffî'i*, *Abdülgânî b. İsmâîl en-Nablusî'nin el-Bedî'iyetü'l-müzerîyye* ve *şerhi Nefehâtü'l-ezhâr 'alâ nesemâti'l-eshâr fî medhî'n-nebiyyî'l-muhtâr'i* bunlar arasında sayılabilir. *İbn Seyyidün-nâs, Bûşra'l-lebîb bi-zikra'l-hâbîb* adlı eserinde Hz. Peygamber için yazılan bazı kasidelerle bunların şerhlerini bir araya getirmiştir. Aynı amaçla *Yûsuf b. İsmâîl en-Nebhânî de el-Mecmû'atü'n-Nebhâniyye fî'l-medâ'ihi'n-nebeviyye'yî* telif etmiştir. Hz. Peygamber'in son dönem Arap şiirindeki yeri *Hilmî Muhammed el-Kâud'un Muhammed (s.a.) fî's-şîri'l-hâdiş* adlı eserinde ele alınmıştır (Mansûre 1987).

Hz. Peygamber'i örnek insan olarak takdim eden eserler arasında *İbnü'l-Mol-*

MUHAMMED

la diye bilinen Ömer b. Muhammed b. Hıdır el-Erbîlî'nin *Vesiletü'l-müte'abbi-dîn ilâ mütâba'ati seyyidi'l-mûrselîn'i*, Sûyûtî'nin *Miftâhu'l-cenne fi'l-i'tisâm bi's-sünne'si*, Muhammed Hayât b. İb-râhim es-Sindî'nin *Tuhfetü'l-enâm fi'l-'ameli bi-hadîsi'n-nebî 'aleyhi's-se-lâm'*, Füllânî'nin *Îkâzu himemi ül'l-ebsâr li'l-iqtidâ'i bi-seyyidi'l-muhâcirîn ve'l-enşâr'*, Muhammed Taâk el-Müderîs'in *Muhammed Resûlullâh: Kudve ve üsve'si zikredilebilir.*

Resûl-i Ekrem'in kabrini ziyaret konusunda yazılan bazı eserler şunlardır: Taâkîyyüddin es-Sübki, *Şifa'ü'l-eskâm fi zi-yâreti hayri'l-enâm*, Taâkîyyüddin el-Fâsi, *er-Rîzâ ve'l-ķabûl fi fezâ'il'l-Medîne ve zi-yâreti'r-Resûl*, Abdullah b. Ahmed b. Ali el-Fâkihî el-Mekkî, *Hüsnu'l-tevessül fi âdâbi zi-yâreti efâli'r-rusûl*, İbn Hacer el-Heytemî, *el-Cevherü'l-mu-nazzam fi zi-yâreti'l-ķabri'l-mu'azzâmi'l-mükerrem ve Tuhfetü'z-züvvâr ilâ ķabri'n-nebiyyî'l-muhtâr*, Ali el-Kârî, *ed-Dürretü'l-muđî'e fi'z-ziyâreti'l-Mušta-faviyye*.

Hz. Peygamber'in içinden çıktıgı toplum hakkında bilgi veren Mekke, Medine ve Arabistan tarihine dair eserler de bu hususta önem taşımaktadır. Bunlar arasında Ebû'l-Velîd el-Ezräkî, Muhammed b. İshak el-Fâkihî, Taâkîyyüddin el-Fâsi, Necmeddin İbn Fehd ve Kutbüddin en-Nehrevâlî'nin Mekke tarihleriyle Corcî Zeydân'ın *Târihu'l-'Arab ķable'l-İslâmı* (Beyrut, ts. [Dârû'l-Mektebeti'l-Hayat]), Muhammed İzzet Derveze'nin *'Aşrı'u-n-nebî ve bî'etühû ķable'l-bî'se'si* (Beyrut 1384/1964), Ahmed İbrâhim eş-Şerîf'in *Mekke ve'l-Medîne fi'l-câhiliyye ve 'aşrı'r-Resûl'ü* (Kahire 1965), Cevâd Ali'nin *el-Muâşşal fi târihi'l-'Arab ķable'l-İslâmı* (I-X, Beyrut 1968-1973), Nebîh Âkîl'in *Târihu'l-'Arabi'l-kâdim ve 'aşrı'r-Resûl'ü* (Dîmaşk 1403/1983) zikredilebilir. Medine tarihiyle ilgili kitaplardan da İbn Şebbe, İbnü'n-Neccâr el-Bağdâdi, Şemseddin es-Sehâvî ve Semhûdî'nin eserleri sayılabilir. Resûl-i Ekrem'in Medine'de gerçekleştirdiği faaliyetlerine dair Ali b. Muhammed el-Huzâî'nin *Tâhîcü'd-delâlati's-sem'iyye'si*, Muhammed Abdülhay el-Kettâni'nin *et-Terâtibü'l-idâriyye'si* (*Nizâmu'l-hükûmeti'n-nebeviyye*, I-II, Fas 1346-1347/1927-1928), Ahmed Emîn'in *Fecrü'l-İslâmı* (Kahire 1932), Cemâleddin Ayyâd'in *Hükûmetü'r-Resûl fi'l-Medîneti'l-münevvere'si* (Ka-

hire 1950), Sâlih Ahmed Ali'nin *Tanzîmâ-tü'r-Resûl el-idâriyye fi'l-Medîne'si* (Bağdad 1969), Ali Hüsnî Harbutî'nin *er-Resûl fi'l-Medîne'si* (Kahire 1973), Muhammed Memduh el-Arâbî'nin *Devletü'r-Resûl fi'l-Medîne'si* (Kahire 1988), Muhammed Lokmân el-A'zamî en-Nedâvî'nin *Müctema'u'l-Medîneti'l-münevvere fi 'ahdi'r-Resûl'ü* (Kahire 1989), Abdullah Abdülazîz İbn İdrîs'in *Müctema'u'l-Medîne fi 'ahdi'r-Resûl'ü* (Riyad 1412/1992), Muhammed Muhammed Hasan Şûrrâb'in *Medînetü'l-münevvere fi'l-fecrî'l-İslâm ve'l-'aşrı'r-râşidîn'i* (Dîmaşk 1415/1994) sayılabilir.

Resûl-i Ekrem'in Medine'ye hicretine dair Ahmed Sa'd el-Akkâdîn *el-Kevâkîbü'n-nûrâniyye fi hicreti hayri'l-berîyye* (Feyyûm 1945), M. Zâhid Kevserî'nin *el-Hicretü'n-nebeviyye* (*Makâlatü'l-Kevserî* içinde, Hims, ts.), Abdüllatif es-Sübki'nin *el-Hicretü'n-nebeviyye beyne esbâbihâ ve netâ'icîhâ* (Kahire 1961), Hasan Fethulbâbîn *'Alâ Tarîki'l-hicre* (Kahire 1390/1971), Şevki Ebû Haflîn *el-Hicre ħadeşün ġayyere mecra't-târiħ* (Dîmaşk 1979), Ahmed Abdülgafûr Attâr'in *el-Hicre* (Mekke 1400/1980), Mahmûd Ali el-Biblâvî'nin *Târihu'l-hicreti'n-nebeviyye ve bed'ü'l-İslâm* (Beyrut 1406/1985), Sa'd el-Mersâfi'nin *el-Hicretü'n-nebeviyye ve devrûhâ fi bindî'l-müctema'u'l-İslâmî* (Beyrut 1409/1988) adlı eserleri zikredilebilir.

Hz. Peygamber'in kâtipleri, elçileri ve diplomatik faaliyetleri hakkında Ebû Abdullah Cemâleddin İbn Hudeyde'nin *el-Miṣbâhu'l-muğî fi küttâbi'n-nebiyyi'l-ümmî'si* (I-II, Beyrut 1405/1985), Şemseddin İbn Tolun'un *İ'lâmu's-sâ'îlin 'an kütübi seyyidi'l-mûrselîn'i*, Abdürâzîz Ali'nin *Mecmû'atü resâ'ili'n-nebî'si* (Necef 1964), Muhammed Mustafa el-A'zamî'nin *Küttâbü'n-nebî'si* (Beyrut 1394/1974), Ahmed Abdurrahman İlâ'nın *Küttâbü'l-vâhyî* (Riyad 1400/1980), Muhammed Hamîdullah'in *Mecmû'atü'l-veşâ'iķi's-siyâsiyye li'l-'ahdi'n-nebevi ve'l-hilâfeti'r-râşide'si* (Beyrut 1983) ve Ali Hüseyîn Ali el-Ahmedî'nin *Mekâtibü'r-Resûl'ü* (I-III, Beyrut, ts.) sayılabilir.

Tıbb-i nebevi alanında telif edilen eserler arasında İbn Habîb es-Sülemî, Ziyâedîn el-Makdisî, Zehebî, İbn Kayîm el-Cevâziyye, Celâleddin es-Sûyûtî ve Şemseddin İbn Tolun'un kitapları zikredilebilir (bk. *TIBB-i NEBEVİ*).

Türkçe. Eski Türk edebiyatında Hz. Peygamber'le ilgili birçok eser telif edil-

mişir. Divan edebiyatında hemen her şair Resûl-i Ekrem'i öven bir na't kaleme almıştır. Ayrıca mi'râcnâme, esmâ-i nebî, muamma, mevlid, hicretnâme, siyer ve şemâil türü eserler de yazılmıştır (yk.bk.).

Son dönemde Hz. Peygamber'in hayatı ve çeşitli yönleriyle ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Bunlar arasında Resûl-i Ekrem'in yetiştiği çevre ve peygamberlik öncesi dönemi hakkında Şemsettin Günalatay'ın *İslâm Târihi* (İstanbul 1338 r./1341), Neşet Çağatay'ın *İslâm'dan Önce Arap Tarihi ve Cahiliyye Çağı* (Ankara 1957), Ali Osman Ateş'in *İslâm'a Göre Cahiliye ve Ehl-i Kitab Örf ve Adetleri* (İstanbul 1996), Murat Sarıcık'ın *İnanç ve Zihniyet Olarak Cahiliye* (İsparta 1998), Ramazan Altıntaş'ın *Bütün Yönüyle Cahiliyye* (Konya, ts. [Ribat Yayınları]) ve Yaşar Çelikol'un *İslâm Öncesi Mekke* (Ankara 2003) adlı eserleri anılabılır.

Hz. Muhammed ve dönemi hakkında yazılan eserlerin bir kısmı şöylece sıralanabilir: Mahmud Esad, *Târih-i Dîn-i İslâm* (İstanbul 1923); Tâhirülmevlevî, *Hz. Peygamber ve Zamanı* (İstanbul 1339 r.), *İnsanlığın Büyük Önderi Resûl-i Azam Hz. Muhammed (s.a.)'in Hal Tercümesi* (İstanbul 1964); Ahmed Lutfullah, *Hayât-i Muhammed* (I-III, İstanbul 1341 r.); Ahmet Hamdi (Akseki), *Peygamberimiz Hz. Muhammed ve Müslümanlık* (Ankara 1934); Mustafa Âsim Köksal, *İslâm Tarihi*; *Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmîyet: Mekke Devri* (Ankara 1966), *Medine Devri* (I-XI, İstanbul 1980); *İslâm Tarihi: Hz. Muhammed (a.s.) ve İslâmîyet Mekke Devri* (I-VII, İstanbul 1987), *Medine Devri* (I-XI, İstanbul 1987) ve *İslâm Tarihi Peygamberler Peygamberi Hz. Muhammed Aleyhîs-selâm ve İslâmîyet* (I-VIII, İstanbul 1999); Ali Himmet Berki - Osman Keskioglu, *Hâtemü'l-Enbiya Hz. Muhammed ve Hayatı* (Ankara 1959); M. Zekâi Konrapa, *Peygamberimizin Hayatı* (I-II, İstanbul 1958-1959); Abdülbâki Gölpinarlı, *Sosyal Açıdan İslâm Tarihi I: Hz. Muhammed ve İslâm* (İstanbul 1969); Osman Keskioglu, *Hz. Peygamber'in Hayatı Siyer-i Nebî* (Ankara 1972); Necip Fazıl Kisakürek, *O Ki O Yüzden Varız: Kâinatın Efendisinin Hayatı* (İstanbul 1961; aynı eser Çöle İnen Nur adıyla, İstanbul 1969); Salih Suruç, *Peygamberimizin Hayatı* (I-II, İstanbul 1981); Ahmed Cevdet Paşa, *Peygamber Efendimiz* (s.

nşr. Mahir İz, İstanbul 1982); Hüseyin Al-gül, *Âlem'lere Rahmet Hz. Muhammed* (Ankara 1994, 1999); *Bütün Yönüleriyle Asr-ı Saadette İslâm* (ed. Vecdi Akyüz, I-V, İstanbul 1994); *Mehmet Apaydin, Resulullah (s.a.v.)'in Günlüğü: Medine Dönemi Yeni Kronolojisi* (İstanbul 1995); Celal Yeniçeri, *Hz. Muhammed ve Yaşadığı Hayat: Peygamber, Devlet Başkanı, Aile Reisi* (İstanbul 2000); İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı* (Ankara 2001); Kasım Şulul, *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi* (İstanbul 2003); Kâzım Dönmez, *O'nun Günleri: Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Hayat Kronolojisi* (İstanbul 2004; geniş bir liste için bk. Demircan, s. 16-26).

Resü'l-Ekrem'in hayatına dair kaynak ve araştırmaların Türkçe'ye tercüme edilenler arasında şunlar zikredilebilir: Mevlânâ Muhammed Ali, *Peygamberimiz (a.s.)* (trc. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul 1341-1342); Leone Caetani, *İslâm Tarihi* (trc. Hüseyin Cahit [Yalçın], I-X, İstanbul 1924-1927); Süleyman Nedvî – Mevlânâ Şiblî, *İslâm Tarihi: Asr-ı Saâdet* (trc. Ömer Rıza [Doğrul], I-V, İstanbul 1928); Muhammed Hüseyin Heykel, *Hz. Muhammed Mustafa* (trc. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul 1945); Kâdî İyâz, *Açıklamalı Şifâ-i Şerif Tercümesi* (trc. Ali Rıza Doksanlı, I-III, İstanbul 1946-1949); Muhammed Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (trc. Sait Mutlu – Salih Tuğ, I-II, İstanbul 1969; trc. Salih Tuğ I-II, İstanbul 1980, 2003); Kastallânî, *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye: Gönül Nimetleri* (s.nşr. Adideğmez [Necip Fazıl Kisakurek], İstanbul 1967); Seyyid Süleyman Nedvî, *Hz. Muhammed (a.s.) Hakkında Konferanslar* (trc. Osman Keskioglu, Ankara 1967); Ahmed Zeynî Dahlân, *Hz. Muhammed'in Hayatı ve Büyük Savaşları* (trc. Selami Münir Yurdatap, İstanbul 1970); Muhammed Hamîdullah, *Rasûlullah Muhammed* (trc. Salih Tuğ, İstanbul 1973); Mustafa Sibâî, *Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Hayatı: İbretler-Öğütler* (trc. Said Şimşek – Nezir Demircan, Ankara 1976); Abbas Mahmud Akkad, *Hz. Muhammed'in Eşsiz Deha ve Şahsiyeti* (trc. M. Said Şimşek, Konya 1979); Saîd Havvâ, *Allah Resulü Hz. Muhammed* (trc. Halil Gönenç, Ankara 1979); M. Yûsuf Kandehlevî, *Hadislerle Hz. Peygamber ve Ashabının Yaşadığı Müslümanlık* (trc. Ahmet Muhtar Büyükcınar v.dgr., I-V, İstanbul 1980); Ebû'l-A'lâ Mevdûdî, *Tarih*

Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı (trc. N. Ahmed Asrar, I-III, İstanbul 1983); Muhammed Saîd Ramazan el-Bûtî, *Fîkh'u-s-Sîre: Peygamberimizin Uygulamasıyla İslâm* (trc. Ali Nar – Orhan Aktepe, İstanbul 1984, 1986); Martin Lings, *Hz. Muhammed'in Hayatı: İlk Kaynaklara Göre* (trc. Nazife Şışman, İstanbul 1984); İbn Hişâm, *Sîret-i İbn Hişâm Tercümesi: İslâm Tarihi* (trc. Hasan Ege, I-IV, İstanbul 1985); William Montgomery Watt, *Hz. Muhammed Mekke'de* (trc. Azmi Yüksel – M. Ra'mî Ayas, Ankara 1986); a.mlf., *Hz. Muhammed'in Mekkesi, Kur'an'da Tarih* (trc. Mehmet Akif Ersin, Ankara 1988, 1995); Muhammed el-Gazzâî, *Fîkh'u-s-Sîre* (trc. Resul Tosun, İstanbul 1987, 1991); Afzalur Rahman, *Sîret Ansiklopedisi: Hz. Muhammed (s.a.v.)* (trc. Kenan Dönmez v.dgr., I-VI, İstanbul 1988, 1996); İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-Meâd* (trc. Şükrû Özen – Mehmet Erdoğan v.dgr., I-VI, İstanbul 1988-1990); Ali Şeriatî, *Muhammed Kimdir* (trc. Ali Seyyidoğlu, İstanbul 1988; Ankara 2000); Ekrem Ziyâ el-Ömerî, *Medine Toplumu* (trc. Nureddin Yıldız, İstanbul 1988); Muhammed İzzet Derveze, *Kuran'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı* (trc. Mehmet Yolcu, I-III, İstanbul 1989, 1995); Saîd Havvâ, *Hadislerle İslâm Tarihi* (trc. H. Ahmet Özdemir v.dgr., I-VII, İstanbul 1989); Ebû'l-Hasan Nedvî, *Rahmet Peygamberi Hazreti Muhammed* (trc. Abdülkerim Özaydın, İstanbul 1992, 2004); Muhammed Ebû Zehre, *Son Peygamber Hz. Muhammed* (trc. Mehmet Keskin, I-IV, İstanbul 1993); İmâdüddin Halîl, *Muhammed Aleyhisselâm: Siyer Araştırmaları* (trc. İsmail Hakkı Sezer, Konya 2003); Muhammed b. Sâlih ed-Dîmaşķî (Şâmî), *Peygamber Sallallâhü Aleyhi ve Sellem Külliyyâti* (trc. Halil İbrahim Kaçar – Hüseyin Kaya – Adem Yerinde, I-V, İstanbul 2003-); İbn Hazm, *Cevâmi'u-s-sîre: Siyerin Özü* (trc. M. Salih Arı, İstanbul 2004).

Hz. Muhammed'in peygamberlikten önceki hayatı ve Mekke döneminde gerçekleşen bazı olaylarla ilgili çalışmaların bir kısmı şunlardır: Ali Rıza Sağman, *İslâm Tarihinde Râhip Bahîrâ Meselesi* (İstanbul 1959); M. Rahmi, *Âlem'lere Rahmet: Hz. Muhammed'in Çocukluğu* (İstanbul 1974); Ali Murat Daryal, *İslâm'ın Doğuşu ve İlk Yayılışının Psiko-Sosyal Açıdan Tahlili* (İstanbul 1989); Levent Öztürk, *Etiyopya'da İslâmiyet I: Asr-ı Saadet'te Habeşistan'la Münâ-*

sebetler

(İstanbul 2001); Mehmet Altındere, *Hz. Muhammed'in Akabe Beyatları* (yüksek lisans tezi, 1989, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); Kasım Şulul, *Hz. Peygamber Devrinde Habeşistan'la Mü-nasebetler* (yüksek lisans tezi, 1991, UÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); Gülgün Uyar, *Hz. Muhammed'in Risalet Öncesi Ha-yatına Dair Bazı Rivayet Farklarının Tespiti* (yüksek lisans tezi, 1993, MÜ Sos-yal Bilimler Enstitüsü); Metin Özdemir, *Miraç* (yüksek lisans tezi, 1994, AÜ Sos-yal Bilimler Enstitüsü); Erol Bodur, *Dâ-rû'l-Erkam* (yüksek lisans tezi, 1994, UÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Hicrete dair eserlerden bazıları şöyledir: İbrahim Canan, *Tebliğ, Terbiye ve Siyasi Taktik Açılarından Hicret* (İstanbul 1981); Hasan Asyalioğlu, *Hicret* (İzmir 1983); Hüseyin Algül, *Peygamberimizin Hicreti* (İzmir 1989, 1991); İsmail Lütfî Çakan, *Olay ve Ölçü Olarak Hicret* (İstanbul 1992); Mahmut Topuz, *İlâhî Dinlerde Hicret* (İzmir 1996); Abdülkadir Demir, *Kavram ve Hadise Ola-rak Kur'an'da Hicret* (yüksek lisans tezi, 1999, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); Adnan Demircan, *Nebevi Direniş Hicret* (İstanbul 2000).

Hz. Peygamber'in gazve ve seriyelerini konu alan çalışmalar arasında şunlar zikredilebilir: Muhammed Hamîdullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları* (trc. Salih Tuğ, İstanbul 1962); Mahmut Sami Ramaza-noğlu, *Bedîr, Uhud, Tebük Gazveleri ve Enfal Sûresi Tefsiri* (İstanbul 1983, 1984); Mahmûd Şît Hattâb, *Peygamber Ordusunun Tarihi* (trc. İhsan Süreyya Sırma, İstanbul 1983) ve *Komutan Peygamber* (trc. Ahmed Ağırakça, İstanbul 1986); Abdülhamîd Cûde es-Sâhhâr, *Tebük Savaşı: Gazvetü Tebük* (trc. S. Oğuz – C. Şeyhani, Ankara 1983); Seyyid Kutub, *Bedîr ve Uhud Savaşı* (trc. Saadeddin Ergün – Hasan Fehmi Ulus, Trabzon 1985); Muhammed Ali Kutub, *Peygamberimizin (s.a.v.) Seriyeleri* (trc. Nedim Yılmaz, İstanbul 1986); Bilgi Canpolat, *Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Peygamber'in Savaşları* (yüksek lisans tezi, 1990, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); Mustafa Ağırman, *Hz. Peygamber'in Savaş Stratemisi* (doktora tezi, 1992, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü); Yusuf Pa-patya, *İslâm'ın İlk Döneminde Savaş ile İlgili Uygulamalar* (yüksek lisans tezi, 1997, EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); Serdar Özdemir, *Hz. Peygamber'in Seriy-*

MUHAMMED

yeleri (İstanbul 2001); Elşad Mahmudov, *Sebep ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Gazve ve Seriyyeleri* (doktora tezi, 2005, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Resûl-i Ekrem'in devlet idaresi ve diplomatik faaliyetleri konusundaki telif ve tercümeler arasında şunlar kaydedilebilir: William Montgomery Watt, *Hz. Muhammed Peygamber ve Devlet Kurucusu* (trc. Hayrullah Örs, İstanbul 1963); Abidin Sönmez, *Rasûlullah'ın Diplomatik Münasebetleri ve Suh Muâhedeleri* (İstanbul 1984); Muhammed Hamîdullah, *Hz. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu* (trc. Mehmet Yazgan, İstanbul 1990, 1998); Muhammed Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtîbü'l-idâriyye: Hz. Peygamber'in Yönetiminde Sosyal Hayat ve Kurumlar* (trc. Ahmet Özel, I-III, İstanbul 1990-1993); Cengiz Kallek, *Hazreti Peygamber Döneminde Devlet ve Piyasa* (İstanbul 1992), *Asr-ı Saadette Yönetim-Piyasa İlişkisi* (İstanbul 1997); Mehmet Birsin, *İslâm Hukuku Açısından Medine Site Devletinde Yönetim Biçimi* (yüksek lisans tezi, 1995, UÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); Muhammed Hamîdullah, *el-Vesâiku's-siyâsiyye Hz. Peygamber Döneminin Siyasi-İdari Belgeleri* (trc. Vecdi Akyüz, İstanbul 1997).

Hz. Peygamber'in müslüman olmayan kesimlerle ilişkileri konusundaki çalışmalardan bir kısmı şunlardır: Mustafa Faya, *İslâmiyet'in Güney Arabistan'a Yayılışı* (Ankara 1982); İhsan Süreyya Sırma, *Hz. Peygamber Devrinde Yahudi Meseleni* (İstanbul 1984); Nadir Özkuyumcu, *Hz. Peygamber Devrinde Yahudilere Karşı Güdülen Siyaset* (yüksek lisans tezi, 1985, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü); Mehmet Ali Kapar, *Hz. Muhammed'in Müşriklerle Münasebetleri* (İstanbul 1987); H. Ahmet Sezikli, *Hz. Peygamber Devrinde Nifak Hareketleri* (Ankara 1994); Siddîk Ünalan, *Hz. Muhammed Döneminde İslâm-Hristiyan Diyalogu* (yüksek lisans tezi, 1994, EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); İsmail Hakkı Atçeken, *Hz. Peygamber'in Yahudilerle Münasebetleri* (İstanbul 1996); Adnan Demircan, *Hz. Peygamber Devrinde Münafıklar* (Konya 1996); Osman Güner, *Resûlullah'ın Ehl-i Kitabla Münasebetleri* (Ankara 1997); Mustafa Baş, *İslâm'ın Doğuş Döneminde Hicaz Bölgesinde Yahudilik*

ve *Hristiyanlık* (Ankara 1999); Nihat Hatipoğlu, *Peygamberimiz Döneminde Müşrik ve Münafık Liderler* (Ankara 1999); Abdullah Yıldız, *Hz. Peygamber ve Gizli Düşmanları Münafıklar* (İstanbul 2000); Ahmet Bostancı, *Kamu Hukuku Açısından Hz. Peygamber'in Gayri Müslümanlarla İlişkileri* (İstanbul 2001); Murat Ağarı, *Hz. Muhammed'in Hristiyanlarla Mücadele Stratejisi* (İstanbul 2003).

Resûl-i Ekrem'in tebliğ ve terbiye metodu konusundaki çalışmalardan bazıları söylece sıralanabilir: Ahmet Önkal, *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Metodu* (Konya 1981); İbrahim Canan, *Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye* (İstanbul 1982) ve *Resûlullah'a Göre Ailede ve Okulda Çocuk Terbiyesi* (İstanbul 1983); Abdullah Özbek, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed* (baskı yeri yok, 1985); Selçuk Coşkun, *Hz. Peygamber'in Sünnetinde Yetişkinlerin Eğitimi* (yüksek lisans tezi, 1991, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü); İbrahim Kâfi Dönmez, *Hz. Peygamber'in Tebliğine Hakim Olan Başlıca Hukuk Prensipleri* (İzmir 1993); Şakir Gözütok, *Hz. Peygamber'in Mekke ve Medine Dönemindeki Hadislerinde Uyguladığı Eğitim Metodları-Buhari ve Müslim Örneği* (doktora tezi, 1995, SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); Selçuk Coşkun, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Peygamber'in İnsan Anlayışı* (Erzurum, ts.); Recep Kılıç – Mustafa Çağrıçı – Abdülhamit Birışık, *Hz. Peygamber'in Hayatından Davranış Modelleri* (Ankara 1998).

Hz. Peygamber'in aile hayatına dair eserler arasında şunlar sayılabilir: Sâdîk Vicdânî, *Hz. Muhammed Niçin Çok Evlendi?* (s.nşr. Ahmet Karadut, İstanbul 1928); Daniş Remzi Korok, *Hazreti Muhammed Niçin Çok Evlendi* (İstanbul 1946); Fuat Süreyya Oral, *Hz. Muhammed Niçin Çok Evlendi Sebep ve Hikmetleri* (Ankara 1957); Mevlânâ Muhammed Ali, *Hz. Muhammed'in Evlendiği Kadınlar ve Temiz Ahlâkı* (İstanbul 1958); M. Mahmûd Savvâf, *Resûlullah'ın Pak Zevceleri* (trc. Ali Arslan, Ankara 1966); Âîşe Abdurrahman, *Peygamberimizin Mübârek Zevceleri* (trc. Selâmi Münir Yurdatap, İstanbul 1970) ve *Resûlullah* (s.a.v.) *Efendimizin Kızları ve Torunları* (trc. İsmail Kaya, Konya 1991); Tahir Hoşafçı, *Hz. Peygamberimiz Niçin Çok Evlendi* (İstanbul 1982);

M. Ali Sâbûnî, *Peygamberimiz Niçin Çok Evlendi* (İstanbul 1983); Abdullah Nasîh Ulvan, *İslâm'da Dört Evlilik ve Rasûlullah'ın Çok Evlenmesindeki Hikmetler* (trc. İsmail Hakkı Sezer, Konya 1985); İsmail Mutlu, *Peygamber Hanımları* (İstanbul 1987); Abdullah Öztürk, *Peygamberimizin Sünnetinde Evlilik* (Ankara 1988); Ziya Kazıcı, *Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Eşleri ve Aile Hayatı* (İstanbul 1991); *Eş Olarak Hz. Muhammed: Kutlu Doğum Tutanakları 2* (Ankara 1998); Huriye Martı, *Rasûlullah'ın (s.a.v.) Hanımları Konu Alan Hadîs-i Şerîflerin Değerlendirilmesi* (yüksek lisans tezi, 1998, SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); İbrahim Canan, *Aile Reisi ve Baba Olarak Hz. Peygamber* (İstanbul 1999); Adem Sarac, *Peygamberimizin Hanımları: Müminlerin Anneleri* (İstanbul 2001); Sadrettin Gümüş, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Aile Hayatı* (İstanbul, ts. [Ravza Yayınları]); *Hz. Peygamber ve Aile Hayatı* (yayına haz. İsmail Lütfi Çakan, İstanbul, ts. [İslâmî İlimler Araştırma Vakfı]).

Resûlullah'ın ahlâk ve şemâîline dair çalışmaların başlıcaları şunlardır: Daniş Remzi Korok, *Hazreti Muhammed'in Şemâili ve Yaşayış Tarzları* (İstanbul 1941); A. Şükrû Küçük, *Ahlâk Önderi* (Kayseri 1949); Sabri Cemil Yalkut, *Hazreti Muhammed ve Şemâîl-i Şerîfleri* (İstanbul 1957); Abdurrahman Azzâm, *Büyükerب Büyüyü Resûl-i Ekrem'in Öرنك Ahlâkı ve Kahramanlığı* (trc. Hayrettin Karaman, İstanbul 1964); Şaban Aykın, *Nûr-ı Muhammediyye ve Şemâîl-i Şerîf* (İstanbul 1967); H. Abdülhalim Akkul, *Şemâîl-i Şerîfe* (İstanbul 1968); Tirmîzî, *Şemâîl-i Şerîfe, Resûlullah (s.a.v.)'in Yaşayışı, Tavr ve Hareketleri* (trc. Mevlânâ Hasan Hüsâmeddin Nakşibendî, s.nşr. Mehmet Sadîk Aydîn, Ankara 1976); Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *Şemâîl-i Şerîf: Hz. Peygamberin Şemâili ve Hususiyetleri* (trc. Nâim Erdoðan, İstanbul 1983); Habil Şentürk, *Psikoloji Açısından Hz. Peygamber'in İbadet Hayatı* (İstanbul, ts.); İbrahim Bayraktar, *Hz. Peygamber'in Şemâili* (İstanbul 1990); Mehmet Zahit Kotku, *Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin Şemâîl, Ahlâk ve İtiyatları* (İstanbul 1993); Ebû-Şeyh el-İsfahânî, *Hz. Peygamber'in Edeп ve Ahlâkı* (trc. Nâim Erdoðan, İstanbul 1995); Ali Yardım, *Peygamberimiz'in Şemâili* (İstanbul 1997); Ishak Halis, *Peygamberlik İçin Gerekli Sıfatlar Açısında*

dan Hz. Peygamber'in Fetaneti (doktora tezi, 1997, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü); Sehilan Biler, *Psikoloji Açısından Hz. Peygamber'in Şahsiyeti* (doktora tezi, 1998, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); H. Musa Bağcı, *Hz. Peygamber'in Beşerî Yönü* (doktora tezi, 1999, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); Muhibettin Akgül, *Kur'an'da Hz. Muhammed'in Özellikleri* (İzmir 2002).

Tıbb-ı nebevi alanında yapılan çalışmalardan bazıları şöyledir: Marmut Denizkuşları, *Kur'an-ı Kerîm ve Hadislerde Tıp* (İstanbul 1981); Ali Rıza Karabulut, *Tıbb-ı Nebevi Ansiklopedisi* (I-II, Ankara 1993); İbrahim Canan, *Hz. Peygamber'in Sünnetinde Tıp* (Ankara 1995); Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Tıbb-ı Nebevî* (trc. Ahmed-i Dâî, yayına haz. Önder Çağiran, İstanbul 1996); Ömer Dönmez, *Resulullah'ın Hasta Tedavileri ve Şifa Hazineleri* (İstanbul, ts. [Hisar Yayınevi]).

Hz. Peygamber'in mucizelerine dair çalışmalardan bir kısmı şunlardır: Velîd el-A'zamî, *Hz. Muhammed'in Mucizeleri* (trc. M. Sadık Aydin, Ankara 1975); Ali Rıza Karabulut, *Hâtemü'l-Enbiya Hz. Muhammed Aleyhisselam'ın Mucizeleri* (Ankara 1976); Namık Yazıcı, *Peygamberimizin Mucizeleri* (İstanbul 1987); Halil İbrahim Acıpayamlı, *Peygamberimizin Hayatı ve Mucizeleri* (İstanbul 1987); İbrahim Bayraktar, *Hz. Peygamber'in Mucizeleri: Delâili'n-Nübûvve* (Erzurum 1991); Süleyman Mollaibrahimoğlu, *Mirac Gerçekliği* (İstanbul 1991); Süyûtî, *Peygamberimizin Mucizeleri ve Büyük Özellikleri* (trc. Ömer Temizel, Konya, ts.); Metin Özdemir, *Miraç* (yüksek lisans tezi, 1994, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); İsmail Mutlu, *Peygamberimizin Mucizeleri* (İstanbul 1998); Yavuz Ünal v.dgr., *Dinlerde Yükseliş Motifleri ve İslâma Mirac* (Ankara 1996); Erdinç Ahatlı, *Muhaddislere Göre Peygamberlik Delilleri: Delâili'n-Nübûvve* (doktora tezi, 1999, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); Halil İbrahim Bulut, *Nübûveti İspat Açısından Hissi Mucizeler* (doktora tezi, 2001, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Şarkıyatçıların Resûl-i Ekrem hakkında iddialarına cevap vermek amacıyla telif edilen eserler arasında şunlar zikredilebilir: Manastırı İsmâîl Hakkı, *Hak ve Hakikat* (İstanbul 1329); Ahmet Hamdi Akseki, *Hâtemü'l-Enbiyâ Hakkında En-*

Çırkin Bir Isnadın Reddiyesi (İstanbul 1922, 1923); İsmail Fenni, *Kitâb-ı İzâle-i Şükûk* (İstanbul 1928); Mustafa Âsim Köksal, *Müsteşrik Caetani'nin Yazdığı İslâm Tarihi'ndeki Isnad ve İftiralara Reddiye* (Ankara 1961); Kasım Kürevî, *Hz. Peygamber'e Dil Uzatanlar* (İstanbul 1969); Ali Osman Ateş, *Oryantalistlerin Hz. Peygamber ile İlgili İddialarına Cevaplar* (İstanbul 1996); Abdülaziz Hatip, *Kur'an ve Peygamber Aleyhinden İddialara Cevaplar* (İstanbul 1997).

Hz. Peygamber'in kutsal kitaplardaki yerine dair şu eserler yazılmıştır: Ömer Fevzi Mardin, *Hz. Muhammed Efendimizin Nebî Olarak Geleceği Hakkında Evvelki Mukaddes Kitapların Tebşiratı* (İstanbul 1951); A. H. Deedat, *Eski ve Yeni Ahîd'de Hz. Muhammed* (trc. Şinasi Siber, Ankara 1960, 1972); Mehmet Kemal Pilavoğlu, *Musa (a.s.) Muhammed (a.s.)'ı Müjdeliyor* (Ankara 1966); Abdülahad Dâvûd, *Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed (a.s.)* (trc. Nusret Çam, İzmir 1988); A. H. Vidyarthi – U. Ali, *Doğu Kutsal Metinlerinde Hz. Muhammed* (trc. Kemal Karataş, İstanbul 1994).

1980'li yıllarda sonra ilâhiyat fakültelerinde Resûl-i Ekrem'le ilgili akademik çalışmaların bu konudaki literatüre dikkate değer bir zenginlik kattığı görülmektedir. Çeşitli üniversitelere bağlı yirmi civarındaki ilâhiyat fakültesinin dergileri yanında 1989 yılından itibaren Türkiye Diyanet Vakfı'nın öncülüğünde gerçekleştirilen Kutlu Doğum Haftası'ndaki bilimsel toplantılarında sunulan tebliğleri ihtiyaç eden kitaplarla İslâm Medeniyeti Dergisi, İslâmî Araştırmalar, Diyanet Dergisi, Diyanet İlmî Dergi, Nesil, İslâmîyat ve Marîfe gibi dergilerde Hz. Peygamber hakkında çok sayıda makale yer almaktadır (bir listesi için bk. Demircan, s. 26-31, 34, 36, 37, 39, 42, 45).

Farsça. Hz. Peygamber hakkında Arapça yazılmış birçok temel kaynak daha ilk asırlardan itibaren Farsça'ya çevrilmiştir. Klasik eserlerden Taberî'nin *Târihü'l-ümem ve'l-mülük'ü*, İzzeddin İbnü'l-İsîr'in *el-Kâmil'i* gibi umumi tarihlerle İbn Hisâm'ın *es-Sireti'n-nebeviyye'si*, Vâkidi'nin *el-Meqâzî'si*, İbn Sa'd'ın *e'l-Tabakâtü'l-kübrâ'si*, Tirmîzî'nin *Şemâ'i'lü'n-nebîsi*, Kâfi İyâz'ın *eş-Şifâ'i*, Taberî'nin *Mekârimü'l-aħlâk'ı*, İbn Seyyidün-nâs'ın *'Uyûnü'l-e-ser'i*, Saïdüddin Muhammed b. Mes'ûd el-Kâzerûni'nin *el-*

Müntekâ min sîreti'l-mevlidi'n-nebiyyi'l-Muṣṭafâ'sı gibi eserler Farsça'ya tercüme edilmiştir (Storey, I/I, s. 61 vd., 173 vd.). Farsça telif edilen Gerdîzî'nin *Zeynû'l-ahbâr'ı*, Minhâc-ı Sirâc el-Cûzcânî'nin *Tabâkât-ı Nâşirî'si*, Beyzâvî'nin *Nizâmü'l-tevârîh'ı*, Reşîdüddin Fazlullah-ı Hemedânî'nin *Câmi'u'l-tevârîh'ı*, Benâkitî'nin *Ravzatü üli'l-elbâb'ı*, Hamdullah el-Müstevî'nin *Târih-i Güzide'si*, Hâfiż-ı Ebrû'nun *Mecma'u'l-tevârîh'ı*, Şükârullah'ın *Behcetü'l-tevârîh'ı*, Mîrhândîn *Ravzatü's-safâ'sı*, Giyâseddin Hândmîn'ın *Hâbibü's-siyer ve Hulâsatü'l-ahbâr'ı*, Mîr Yahyâ Kazvînî'nin *Lübbü'l-tevârîh'ı* gibi umumi tarihlerde de Hz. Peygamber'den bahsedilmektedir.

Doğrudan Resûl-i Ekrem hakkında olan birçok eserin belli başlıları şunlardır: Ömer b. Sadrüşşerîa el-Evvel el-Mahbûbî, *Me'âsirü'l-ikbâl*; müellifi belli olmayan *Hümâyûnnâme*; Fîrûzâbâdî, *Sîfrü's-sâ'âde*; Abdülazîz Muhyî el-Hisârî, *Sîyerü'n-nebî*; Emîr Asîlüddin Hüseyînî Şîrâzî, *el-Müctebâ fî sîreti'l-Muṣṭafâ*; Pîr Cemâl Erdistânî, *Beyân-ı Haķâyîk-ı Ahvâl-i Seyyidü'l-mûrselin*; Nûreddin Muhammed-i Kâzerûnî, *Mevlûd-i Hażret-i Risâlet-penâh-ı Muḥammedî*; Abdurrahman-ı Câmî, *Şevâhidü'n-nübûvve*; Muîn el-Miskîn, *Me'âricü'n-nübûvve*; Cemâl Hüseyînî Şîrâzî, *Ravzatü'l-ahbâb fî siyeri'n-nebî ve'l-âl ve'l-aşhâb*, Ahmed b. Tâceddin Hasan-ı Esterâbâdî, Âşâr-ı Ahmîdî, Nîzâm-ı Muammâyi, *Sâ'âdetnâme*; Hayretî, *Şâhnâme-i Hayretî*; Abdülevvel Zeydpûrî, *Sîyer-i Nebevi*; Sarfi-i Keşmîrî, *Meğâzî'n-nebî*; Hâce Muhammed b. Dihdâr Fâni-ı Şîrâzî, *Mevlûdnâme*; Abdülhak b. Seyfeddin ed-Dihlevî, *Medâricü'n-nübûvve*; Mîr Muhammed Sâlih Keşfî, *I'câz-ı Muṣṭafâvî*; Mesîh Kayrânevî Pânîpetî, *Peygâmbernâme*; Mirza Muhammed Refî' Bâzil (tamamlayan Ebû Tâlib-i Isfâhânî), *Hamle-i Haydarî*; Muhammed Bâkir-ı Meclîsî, *Hayâtü'l-ķulâb*; Abdülahad-ı Sirhindî, *Hażâ'în-i Nübûvvet*, Molla Alî-i Fürûşânî, Câm-ı Gîti-nûmâ; Sabâ-yi Kâşânî, *Hudâvendnâme*; Mahmûd Mirza Kaçâr, *Münteħab-ı Maħmûd*; Abdürrahîm Safîpûrî, *Nûrû'l-îmân*; Bismîl-î Şîrâzî, *Bâhrü'l-le'âli*; Râcî, *Manzûme-i Haķâyîk*; Molla Muhammed Şerîf-i Buħârî, *Ravzatü'l-tevârîh*; Sûrûş-î Isfâhânî, *Ordîbihîştâname*; İhsânullah Leknevî, Aħsenü'l-kaşaş; Sâgar-ı Isfâhânî, *Mużaffernâme*; Muhammed Hüseyîn-i Gûrgânî-i Rabbânî, *Maķşadü'l-ṭâlib*.

MUHAMMED

XX. yüzyılda Hz. Muhammed'le ilgili kaleme alınan bazı eserler şunlardır: Seyyid Hüseyin Sadr-i Şirâzî, *Peyâmer-i İslâm* (Tahran 1337); Seyyid Gulâmrızâ Saïdî, *Büzungterîn-i Merd-i Târih* (Tahran 1338 hş.); *Zindegânî-yi Muhammed* (Tahran 1340 hş.); Hüseyin İmâdzâde-i İsfahânî, *Pîşvâ-yi İslâm* (Tahran, ts.); Ali Cevâhir-i Kelâm, *Muhammed Resûlullah* (Tahran 1339 hş.); Muhammed Ali Halîfî, *Te'sîr-i Şâhiyyât-i Muhammed* (Tahran, ts.); Ebû Tûrâb Hidâyî, *Râz-i Bi'set* (Tahran, ts.); Ahmed Sâbir-i Hemedânî, *Muhammed ve Zimâmdarân* (Kum 1346 hş.); Seyyid Hâşim Resûlî Mâhlâtî, *Zindegânî-yi Muhammed* *Peyâmer-i İslâm* (Tahran 1348 hş.); Muhammed Cevâd Mantîkî, *Muhammed ve Mektebet-i Dirâşâneş* (Tahran 1349 hş.); Mehdi Süheyli, *Muhammed Resûlullah* (Tahran 1351 hş.); Murtazâ Mutahharî, *Peyâmer-i Ümmî, Hâtem-i Nübûvet* (Kum 1360 hş.); Muhammed Ali Âkîfî, *Peygâmber ü Yârân-i Ú* (Tahran 1366 hş.); Muhammed Taki Lisânülmülk, *Nâşîhû't-tevârih-i Zindegânî-yi Peyâmer* (I-II, Tahran 1370); Ca'fer Murtazâ Âmilî, *Sîre-i Şâhih-i Peyâmer-i Bütürg-i İslâm: Ta'ziye, Tahâlîl, Berresî* (I-II, Kum 1370-1373); Misâk Emîrfecr, *Peyâmer* (I-XX, Tahran 1373-1377 hş.); Murtazâ Nazîrî, *Dâstân-hâ ve Dershâ-yi ez-Zindegî-yi Peyâmer-i İslâm* (Tahran 1373 hş.); Hasan İslâmî, *Muhammed* (ş.'a) *Peyâmer-i Ra'hemet* (Kum 1375 hş.); Mehdi Âyetullahî, *Dâstân-i Zindegî-yi Peyâmer-i İslâm* (ş.), *ez Tevellüd tâ Vefât* (Tahran 1378 hş.); Zeynelâbîdîn Rehnümâ, *Peyâmer* (Tahran 1378 hş.); Abbas Kadyânî, *Hażret-i Muhammed* (Tahran 1378 hş.); Muhammed İbrâhim Âyetî, *Târih-i Peyâmer-i İslâm* (Tahran 1379 hş.); Muhammed Rizâeddin Perver, *Âhîrin-i Peyâmer* (Tahran 1379 hş.); Esedullah Afşar, *Şest u Sâl bâ Peyâmer-i Ekrem* (I-III, Tahran 1379 hş.); Cevâdî Âmûlî, *Sîre-i Peyâmer* ('as) der *Kur'ân* (I-II, Kum 1379); Hüseyin Hüseyînî, *Peyâmer-i Va'hdet* (Tahran 1379 hş.); Ahmed Abîdî, *Peyâmer der Hâne* (Tahran 1380 hş.); Ali Ma'sûmî, *Seferhâ-yi Muhammed* (ş.'a) (I-V, Tahran 1380 hş.); Fahreddin Hicâzî, *Pejûheşî der Bâre Peyâmer e Kur'ân* (Tahran 1380); Ebû'l-Hasan Hüseyin-i Edyânî, *Pejûheşî der Târih-i Peyâmer-i İslâm* (I-II, Tahran 1381 hş.).

Batı Dilleri. Müslüman müellifler tarafından Hz. Peygamber hakkında yazı-

lan eserlerden bazıları söylece sıralanabilir: Syed Ameer Ali, *A Critical Examination of the Life and Teaching of Muhammad* (*The Spirit of Islam*) (Calcutta 1891); Abu al-Fazl Mirza, *The Life of Muhammad* (Calcutta 1910); Abd al-Rahim Maulawi Dard, *Leven en Leeringen van Muhammad* (Amsterdam 1925); Essad Bey, *Mohammed: Eine Biographie* (Berlin 1932); Sirdar Iqbal Ali Shah, *Mohamed the Prophet* (London 1932); Muhammad Hamidullah, *Corpus des documents sur la diplomatie musulmane à l'époque du prophète et des khalifes orthodoxes* (Paris 1935); a.mlf., *The Battlefields of the Prophet Muhammad* (Woking 1953), *Le Prophète de l'Islam: sa Vie et son Oeuvre* (I-II, Paris 1959) ve *The Prophet's Establishing a State and His Succession* (Paris 1986); Abd al-Karim Maulawi, *The Prophet of Islam and His Teachings* (Calcutta 1936); Ali Alsafi, *Muhammed als Sozialreformer* (Heidelberg 1944); F. R. Hajj Hakim, *The Life of Muhammad* (London 1948); Khurshid Ahmad (ed.), *The Prophet of Islam* (Karachi 1966); Khalifa Abdul Hakim, *The Prophet and His Message* (Lahore 1972); Parveen Shaukat Ali, *The Prophet as the World's Great Lawgiver* (Lahore 1976); Syed Shahid Husain, *Misconception about Prophet Mohammad* (Karachi 1976); Mustafa K. Khattak, *Islam, The Holy Prophet and Non-Muslim World* (Lahore 1976); Fida Hussain Malik, *Wives of the Prophet* (Lahore 1977); Ziauddin Sardar, *Muhammad: Aspects of His Biography* (Leiceseter 1979); Afzalur Rahman, *Muhammad: Blessing for Mankind* (London 1979), *Muhammad as a Military Leader* (London 1980) ve *Encyclopaedia of Seerah* (I-IV, London 1982); Abd al-Hamid Siddiqi, *The Life of Muhammad* (Lahore 1980); Hafiz Ghulam Sarwar, *Muhammad the Holy Prophet* (Lahore 1980); S. M. Madni Abbasi, *Family of the Holy Prophet* (Karachi 1982); Murtaza Mutahhari, *Le prophète ummi* (Tahran 1982); Muhammad Zafrulla Khan, *Muhammad: Seal of the Prophets* (London 1982); Seyyed Hossein Nasr, *Muhammad: Man of Allah* (London 1982); Majid Ali Khan, *Muhammad the Final Messenger* (Lahore 1983); Abdul-Ahad Dawud, *Muhammad in the Bible* (Doha 1987); Tahia al-Ismail, *The Life of Muhammad* (London 1988); Qutubuddin Aziz, *The Prophet and the Islamic State* (Karachi 1990); Zakaria

Bashier, *Sunshine at Madinah: Studies in the Life of the Prophet Muhammad* (Leicester 1990); Rafiq Zakaria, *Muhammad and the Qur'an* (London 1991); Mohammad Mahmoud Ghali, *The Prophet Muhammad and the First Muslim State* (Beyrut 1992); Zafar Ali Qureshi, *Prophet Muhammad and His Western Critics* (I-II, Lahore 1992); Gulzar Ahmad, *Muhammad and His Constitutional Charter* (Lahore 1993); Abdul Waheed Khan, *The Personality of Allah's Last Messenger Muhammad Mustafa (s.a.)* (Karachi 1995); Kamal Abdel-Malek, *Muhammad in the Modern Egyptian Popular Ballad* (Leiden 1995); M. A. Salahi, *Muhammad: Man and Prophet, a Complete Study of the Life of the Prophet of Islam* (Shaftesbury 1995); Jabal Muhammad Buaben, *Image of the Prophet Muhammad in the West: a Study of Muir, Margoliouth and Watt* (Leicester 1996); Yusuf Islam, *The Life of the Last Prophet* (London 1996).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddüd), tür.yer.; Osmanlı Müellifleri, I-III, tür.yer.; Storey, *Persian Literature*, I/1, s. 61 vd., 172-207; Brockelmann, GAL, bk. İndeks; Enver Koray, *Türkçe Tarih Yayınları Bibliyografyası*, İstanbul 1952-87, I-IV, bk. İndeks; Muhammad Maher Hamadeh, *Muhammad the Prophet: A Selected Bibliography* (doktora tezi, 1965), The University of Michigan; a.e.: *Merâci' muhtâre 'an hayatı Resûllâh*, Riyad 1402/1982; Sezgin, GAS, bk. İndeks; Osman Öztürk – Bekir Topaloğlu, *Cumhuriyet Devrinde Yayınlanan İslâmî Eserler Bibliyografyası*, Ankara 1975; Selâhaddin el-Münecid, *Mu'cem mâ üllîfe 'an Resûllâh*, Beyrut 1402/1982; Agâh Sirri Levent, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1984, I, tür.yer.; a.mlf., "Dînî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri", *TDAY Belleten* (1972), s. 35-80; Munawar Ahmad Anees – Alia N. Athar, *Guide to Sira and Hadith Literature in Western Languages*, London - New York 1986; Fâruk Hamâde, *Mesâdirü's-sîretî'n-nebeviyye ve takvîmûhâ*, Dârülbezâ 1410/1989; Abdullah Köse, *Delâ'ilü'n-Nübûve Eserleri* (yüksek lisans tezi, 1989), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Alim Yıldız – Tahsin Koçyiğit, *İlahiyat Fakültesi Dergileri Makale ve Yazarlar Fıhrısı* (1952-2002), Ankara 2002, tür.yer.; Adnan Demircan, *Cumhuriyet Dönemi (1923-2001) İslâm Tarihi ve Medeniyeti Çalışmaları (Bir Bibliyografya Denemesi)*, İSAM Ktp., nr. 99788, s. 16-31, 34, 36, 37, 39, 42, 45, ayrıca bk. tür.yer.

CASIM AVCI

Urduda. Hint alt kıtasında siyer alanındaki eserler çoğunlukla Farsça, Arapça ve Urduda kaleme alınmıştır. Bengâlî, Sindî, Belûcî, Pencâbî, Peştu ve İngiliz dillerinde de çalışmalar olmakla birlikte bun-